

7. Тлумачний словник української мови. URL: <https://slovnuk.ua/index.php?swrd=%D1%80%D0%BE%D0%B7%D0%BA%D1%80%D0%B8%D0%B2%D0%B0%D1%82%D0%B8>.

8. Чезаре Беккарія. Про кримінальне правопорушення та покарання: переклад. з італ. — К.: Ін-Юре, 2014. 240 с.

Катеринюк Віктор Вікторович,
здобувач наукового ступеня доктора
філософії кафедри оперативно-розшукової
діяльності Національної академії внутрішніх
справ

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ЗАЛУЧЕННЯ ВИКРИВАЧІВ, КОНФІДЕНТІВ ТА ІНШИХ ОСІБ ДО ПРОВЕДЕННЯ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ

Тема співпраці правоохоронців з громадянами під час виявлення, розкриття і розслідування злочинів є достатньо розробленою. Ефективність такої співпраці розкрита у працях українських та іноземних вчених, зокрема Є.Є. Гречина, М.Л. Грїбова, О.І. Козаченка, В.В. Матвійчука, І.І. Мусїєнка, Д.Й. Никифорчука, А.В. Савченка, Е.В. Kruisbergen, J.E. Ross та інших. Окремі процесуальні аспекти залучення громадян до проведення негласних слідчих (розшукових) дій розглядалися К.В. Антоновим, Н.В. Неледвою, Д.Б. Сергєєвою, Я.О. Тализіною та іншими.

Однак у науковому середовищі досі триває дискусія щодо визначення місця і ролі конфіденційного співробітництва у кримінальному провадженні. Цю дискусію можна пояснити впровадженням у Кримінальному процесуальному кодексі України інститутів негласних слідчих (розшукових) дій та конфіденційного співробітництва, які є більш притаманними оперативно-розшуковій діяльності, а також відсутністю належного нормативно-правового регулювання інституту конфіденційного співробітництва на рівні Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність».

До 2012 року проведення оперативно-розшукових заходів та використання конфіденційного співробітництва було прерогативою виключно оперативних підрозділів. Тактика, форми і методи, особливості процесуального оформлення та документування злочинів були недоступними переважній більшості учасників кримінального процесу. Однак після отримання слідчими права на проведення негласних слідчих (розшукових) дій їх проведення стало звичайною і доволі поширеною практикою під час розслідування тяжких та особливо тяжких злочинів.

Поширення практики проведення негласних слідчих (розшукових) дій у сукупності із нормами кримінального

процесуального законодавства, які передбачають фактично повний доступ сторони захисту до матеріалів кримінального провадження; а також публікація у відкритому реєстрі судових рішень, у яких досліджуються й оцінюються докази, здобуті в результаті проведення негласних слідчих (розшукових) дій, призвели до того, що юридичній і науковій спільноті були розкриті окремі аспекти роботи правоохоронних органів, які раніше були відомі досить обмеженому колу працівників оперативних підрозділів, а також науковцям, які мали доступ до відомостей з обмеженим доступом. Це стосується і конфіденційного співробітництва, яке все частіше розглядається як інститут кримінального процесуального права.

У свою чергу М.Л. Грібов та О.І. Козаченко пропонують розрізняти поняття негласного і конфіденційного співробітництва. На їх думку, негласним співробітництвом є така взаємодія між уповноваженими посадовими особами правоохоронних органів і особами, які сприяють виконанню завдань оперативно-розшукової діяльності та кримінального судочинства, яка здійснюється на засадах конспірації, коли утаємничується не лише її зміст, а й сам факт. А під час конфіденційного співробітництва утаємничується зміст інформаційного обміну, а сам факт такої взаємодії не обов'язково повинен бути утаємниченим [1, с. 8-17].

При цьому в окремих наукових працях участь у кримінальному провадженні викривачів; осіб, які залучаються до проведення негласних слідчих (розшукових) дій; а також свідків, потерпілих та підозрюваних, які дають викривальні покази та сприяють досудовому розслідуванню, помилково прирівнюється до конфіденційного співробітництва. Наприклад Я.О. Тализіна зазначає, що «коли особа до правоохоронців звертається вже після контакту з потенційним підозрюваним, слідчий залучає особу до конфіденційного співробітництва під її власними анкетними даними» [2, с. 121-127]. Д.В. Талалай і С.М. Салтиков також розглядають конфіденційне співробітництво переважно у контексті залучення конфідентів до проведення негласних слідчих (розшукових) дій [3, с. 285-290].

Якщо слідувати такій логіці, то конфідентами є всі викривачі, які звернулись до органу досудового розслідування із заявою про злочин та дали згоду на участь у проведенні негласних слідчих (розшукових) дій. Фактично конфіденційне співробітництво сприймається формально та ототожнюється із процесуальним оформленням залучення особи до проведення негласних (слідчих) розшукових дій, зокрема до контролю за вчиненням злочину.

Такий підхід до визначення місця і ролі конфіденційного співробітництва у кримінальному процесі призводить до невірного тлумачення та використання цього правового інституту. Також це може призвести до формування негласного апарату з числа осіб, які

насправді не є конфідентами. Це у свою чергу призводить до формалізму у роботі, недовісті такого негласного апарату і неспроможності правоохоронного органу належним чином забезпечувати виконання своїх функцій, пов'язаних з попередженням, виявленням і розкриттям злочинів.

Одразу слід зазначити, що твердження про участь конфідента у кримінальному провадженні під його власними персональними даними, саме по собі є суперечливим, оскільки основною засадою конфіденційного співробітництва є саме негласність (таємність, секретність) співпраці особи з правоохоронним органом. Саме у зв'язку із тим, що злочинному середовищу невідомо про факт співпраці особи з правоохоронними органами, конфідент має доступ до відомостей, які приховуються від правоохоронців. Відомості про конфідента, факт і результати конфіденційного співробітництва повинні бути недоступними для учасників кримінального провадження. Відомості про дійсні дані конфідента апіорі не можуть бути відображені у будь-яких процесуальних документах, навіть тоді, коли конфідент залучається до кримінального провадження.

Слід зазначити, що згода на участь у провадженні негласних слідчих (розшукових) дій не є згодою на конфіденційне співробітництво, а сама участь не є співробітництвом.

Наприклад, якщо особа звернулась до органу досудового розслідування з заявою про вчинення злочину, передбаченого ст. 368 КК України (прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою), то вона набуває статусу викривача (заявника). Також ця особа може набути прав і обов'язків свідка та потерпілого, а ще може залучатись до участі у проведенні слідчих (розшукових) дій, у тому числі і негласних. Однак сам факт участі цієї особи у конкретному кримінальному провадженні, сприяння органу досудового розслідування та участі у проведенні негласних слідчих (розшукових) дій не зобов'язує жодну зі сторін до конфіденційного співробітництва і не свідчить про те, що з вказаною особою встановлені відносини конфіденційного співробітництва і така особа стала конфідентом.

Відносини конфіденційного співробітництва у такому разі можуть виникнути за певних умов: наявності такої необхідності у правоохоронного органу, наявності відповідного доступу до інформації у викривача, наявності відповідних професійних, ділових та моральних якостей у викривача, його згоди на конфіденційне співробітництво тощо; а можуть і не виникати.

Також потрібно зауважити, що конфіденційне співробітництво чи набуття статусу конфідента не є виключною підставою для вжиття заходів безпеки до викривача чи до особи, яка погодилась на участь у проведенні негласних слідчих (розшукових) дій. Усі особи, які беруть

участь у кримінальному провадженні чи сприяють виявленню, попередженню, припиненню або розкриттю кримінальних правопорушень відповідно до п. а) ч. 1 ст. 2 Закону України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» перебувають під захистом держави та мають той самий обсяг прав і гарантій, що й конфіденти.

Слід зазначити, що залучення осіб до конфіденційного співробітництва, а також утримання негласного апарату не входить до повноважень слідчого і є переважно виключенням із загальної практики. Відповідні обов'язки покладаються на оперативні підрозділи правоохоронних органів. Вийняток є підрозділи детективів Національного антикорупційного бюро України та Бюро економічної безпеки України, які одночасно є оперативними та слідчими підрозділами.

Вважаю, що залучення особи (заявника, викривача, потерпілого, підозрюваного, свідка, інших) до проведення негласних слідчих (розшукових) дій можливе без залучення такої особи до конфіденційного співробітництва. Правовою підставою залучення та участі особи у проведенні негласної слідчої (розшукової) дії є ч. 1 ст. 252, ч. 2 ст. 256 КПК України.

Участь особи у проведенні негласної слідчої (розшукової) дії може бути оформлена шляхом отримання від відповідної особи письмової добровільної згоди на участь у проведенні негласної слідчої (розшукової) дії; роз'яснення вказаній особі її прав, обов'язків і відповідальності, про що складається протокол, який підписує ця особа. У разі необхідності за рішенням слідчого може бути складена постанова про залучення особи до проведення негласної слідчої (розшукової) дії. У разі залучення особи до проведення контролю за вчиненням злочину такій особі також роз'яснюється про недопустимість провокації злочину, межі дозволеної поведінки, про що також складається протокол. За результатами проведення відповідної негласної слідчої (розшукової) дії складається протокол. Відомості про осіб, які проводили негласні слідчі (розшукові) дії або були залучені до їх проведення, у разі здійснення щодо них заходів безпеки можуть зазначатися із забезпеченням конфіденційності даних про таких осіб у порядку, визначеному законодавством (ч. 1 ст. 252 КПК України). У свою чергу залучення до проведення негласних слідчих (розшукових) дій конфідентів відбувається з обов'язковим забезпеченням конфіденційності даних про таких осіб.

Список використаних джерел

1. Грібов М.Л., Козаченко О.І. (2019) Співвідношення понять «конфіденційне співробітництво» та «негласне співробітництво». Вісник кримінального судочинства. 2019. № 1. С. 8–17.

2. Тализіна Я.О. (2020) Питання залучення особи до конфіденційного співробітництва та забезпечення її безпеки як учасника кримінального провадження. Збірник наукових праць «Питання боротьби зі злочинністю». 2020. № 39. С. 121-127. DOI: 10.31359/2079-6242-2020-39-121.

3. Талалай Д.В., Салтиков С.М., 2020, Конфіденційне співробітництво і негласні слідчі (розшукові) дії. Підприємництво, господарство і право № 8. 2020. С. 285-290. DOI: <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2020.8.47>.

Кірієнко Анастасія Володимирівна,

здобувач ступеня вищої освіти
бакалавр, 2 курсу Національної
академії внутрішніх справ

Науковий керівник:

Хахуцьк Ольга Юріївна,

професор кафедри кримінального процесу
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

ОСОБЛИВОСТІ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Повномасштабна війна вплинула на всі сфери суспільного життя. Не оминули ці зміни і кримінальну юстицію. Досить важливу роль у збереженні внутрішньої стійкості держави відіграють механізми забезпечення правопорядку, які законодавець генерує й удосконалює, виходячи з викликів сьогодення. Зокрема, набрав чинності Закон № 2201-IX «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення порядку здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану», яким було внесено зміни до Кримінального процесуального кодексу.

Концепція особливого режиму досудового розслідування передбачає зменшення процесуальних прав сторони захисту та збільшення можливостей сторони обвинувачення в процесі розслідування.

Відповідно до Кримінального процесуального законодавства досудове розслідування починається з моменту внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань, однак за відсутності технічної можливості доступу до нього досудове розслідування може починатися з моменту винесення відповідної постанови слідчим або ж прокурором, але за першої можливості відповідні відомості повинні бути внесені до ЄРДР.